

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) شهرستان شیراز

مقاله درسی سطح دو (کارشناسی)

عنوان:

چگونگی شکل گیری رژیم صهیونیسم در اسرائیل

استاد راهنما:

سرکار خانم زهرا احمدی

پژوهشگر:

مریم قیصری

چکیده

مریم قیصری*¹

یکی از مهم ترین مسائل جهان امروز کشتار فلسطینیان در غزه به دست رژیم غاصب صهیونیست می باشد. صهیونیسم یک جنبش سیاسی و ملی گرای یهودی است که در اواخر سده 19 میلادی شکل گرفت. عمده ترین هدف جنبش صهیونیسم، تشکیل میهنی برای یهودیان بود. یهودیان گروهی قومی. مذهبی نشأت گرفته از بی اسرائیل، یا عبرانیان خاور نزدیک باستان هستند. نقش عمده رژیم صهیونیستی عملیات نظامی. تروریستی بوده است. از این رو شناخت صحیح این رژیم و پروتکل های آن امری ضروری است و می تواند در راه مبارزه با آنان تاثیر گذار باشد. این تحقیق بر اساس نگرش بنیادی، راهبرد توصیفی برای شکل گیری رژیم صهیونیستی است.

کلید واژه ها: صهیونیسم، اسرائیل، یهودیان، پروتکل، سلطه گری

1. طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهراء (سلام الله علیها)
2. (<https://taaghche.com>)

در تاریخ روابط بین الملل، سده نوزدهم بدون تردید یکی از مهم ترین و تاثیر گذار ترین سده ها بر حوادث قرون بعدی است. جهان در این قرن شاهد حوادث بسیار شگرفی است. در اواخر قرن نوزدهم جنبشی در میان یهودیان شکل گرفت که هدف آن تشکیل کشوری یهودی در سرزمین فلسطین بود؛ سرزمینی که به باور آن ها در هزاره اول پیش از میلاد مسیح (ع) قلمرو پادشاهی عبری بود. نام این جنبش برگرفته از کوه صهیون در بیت المقدس است، که داود نبی پایتخت خود را در آنجا بنا کرده بود. خمیر مایه اندیشه اصلی صهیونیسمی بازگشت یهودیان به فلسطین و تأسیس کشور اسرائیل است. جنبش صهیونیسم در اصل حرکتی مستقل و متکی به خود نبود؛ هدف صهیونیسم اگر چه در وهله اول و به ظاهر رهاندن یهودیان از تبعیض نژادی در اروپا بود، اما در حقیقت کوچاندن یهودیان به سرزمین فلسطین و با تأمین منافع قدرت های بزرگ اروپایی در اواخر قرن نوزدهم رابطه مستقیم داشت. رقابت های استعماری و امپریالیسمی در اروپای قرن نوزدهم در زایش، بالندگی و رشد این نهضت نقش مؤثری داشته اند. اوضاع و احوال سیاسی اواخر قرن نوزدهم زمینه ظهور شخصیت های یهودی طرفدار اندیشه استعماری بازگشت به ارض موعود (فلسطین) و شکل گیری جنبش صهیونیسمی را فراهم ساخت.¹

صهیونیست ها در ابتدا به شیوه های قانونی به مهاجرت به خاک فلسطین پرداختند و به تدریج زمین های کشاورزی و دایری که بیشتر مالکان آنان در خارج از فلسطین به سر میبردند، خریداری کردند و کشاورزانی را که روی این زمین ها کار میکردند، اخراج کردند. در 29 نوامبر 1947 مجمع عمومی سازمان ملل به تقسیم سیاسی و وحدت اقتصادی فلسطین رأی داد؛ طبق این رأی، کشور فلسطین به دو منطقه با دو دولت عرب و یهود تقسیم شد که بیت المقدس به هیچ یک از دو منطقه مزبور تعلق نداشت و بین المللی اعلام شد و تحت سرپرستی شورای قیمومیت سازمان ملل متحد قرار گرفت. صهیونیست ها پس از آن با استفاده از شیوه های دیگر مانند تهدید، ارباب و تشکیل گروه های تروریسمی و اقدام به قتل عام های فجیع اعراب فلسطینی را مجبور به ترک دیار خود و پناهندگی صدها هزار فلسطینی مسلمان به کشورهای همسایه شدند؛ به عنوان مثال، در 9 آوریل 1947 سازمان تروریسمی ایرگون به رهبری مناخیم بگین اهالی روستای دیر یاسین در نزدیکی بیت المقدس را قتل عام کرد.²

صهیونیسم سیاسی نهضتی دنیاگراست که مهم ترین هدف خود را تشکیل دولت و حکومت قرار داد. عناصر اولیه مبانی صهیونیسم سیاسی از این قرار است:

1) نژاد خاص (2) سرزمین مشخص (3) ارتباط این دو عنصر یعنی مالکیت ابدی سرزمین نیل تا فرات به فرزندان اسرائیل.

جنبش صهیونیسم امروزه قسمت اعظم نظام الاهیاتی تدبیر گرایانه را دور ریخته است و تنها فرجام شناسی آن را حفظ کرده است. امروزه پیام صهیونیسم مسیحی این است: «هر اقدامی که اسرائیل انجام می دهد، خدا آن را ترتیب داده است و باید از آن حمایت و ستایش کرد.»³

1. سروش نژاد، احمد، صهیونیسم: نوزایی استقرار و فروپاشی، تهران، کتابخانه ملی ایران، نشر نی، 1385. 2. استیون، سایرز، صهیونیسم مسیحی، ترجمه حمید بخشنده، قنسیه جوانمردی، چاپ اول، قم، کتاب طه، 1386. 3. المسیری، عبدالوهاب محمد، صهیونیسم، لواء رودباری، تهران، وزارت امور خارجه، مؤسسه چاپ انتشارات، 1374.

1. آشنایی با جهان یهود

یهودیان گروهی قومی - مذهبی نشأت گرفته از بی اسرائیل، یا عبرانیان خاور نزدیک باستان است.

قومیت، ملیت و دین یهود عمیقاً با یکدیگر در پیوندند و یهودیت آیین سنی ملت یهود است. که عمل به مناسک آن از حالت شدید تا عدم عمل، متغیر است. پیروان یهودیت چه نوکیشان و چه افرادی که از نژاد یهود هستند، یهودی خطاب می شوند. یهودیان امروز تنها بازمانده قبایل یهودا و شمعون و کمی از قبیله بنیامین و لاوی هستند که همگی باهم پادشاهی یهودا را تشکیل می‌دهند. یهودیت برخلاف اسلام و مسیحیت دارای ارتباط شدیدی بین نژاد، ملیت و دین است. در دین یهودیت گرویدن مورد استقبال نیست و امری بسیار مشکل دانسته می شود و معمولاً تنها در زمانی انجام می شود که یک یهودی بخواهد با یک غیر یهودی ازدواج کند. قوم یهود از زمان نابودی معبد سلیمان در سال 70 پس از میلاد دارای کشور واحدی نبودند و تنها پس از تشکیل اسرائیل امروزی دوباره دارای یک کشور شدند. از زمان تشکیل کشور اسرائیل قانونی به نام قانون بازگشت ایجاد شد که به هر یهودی از هر جای دنیا اجازه بازگشت به سرزمین اسرائیل را می دهد.¹

در زمان جنگ جهانی دوم جمعیت یهودیان بیشترین حد خود که حدود 16/7 میلیون نفر بود رسید ولیکن پس از واقعه هولوکاست درصد زیادی از یهودیان از بین رفتند و جمعیت یهودی دوباره کاهش یافت. عبری زبان سنی یهودیان و زبان رسمی اسرائیل است و بسیاری از یهودیان حتی در پراکندگی کشور های دیگر این زبان را می آموزند، بجز عبری زبان های ییدیش، لادینو، گویش بخارایی، تاتی در بین یهودیان رایج است. در سال 539 پیش از میلاد کوروش به یهودیان آواره اجازه داد تا به اورشلیم بازگردند و در آنجا آزادانه برای خود کنیسه بسازند.²

ستاره داوود نشان امروزی یهودیت و هویت یهود است که ریشه در ادبیات عربی قرون وسطی دارد که کابالیست ها از آن به عنوان دعای محافظ (سگولا) در برابر طلسم استفاده می کردند که به مهر سلیمان مشهور است. از نظر تاریخی ریشه نشان ماه و ستاره نیز به قرن ششم پیش از میلاد مسیح و اطراف اسرائیل باستان و موآب بر میگردد و در بیکرنگاری سومری رایج بوده است.

2. پیشینه تاریخی و انگیزه تروریسم صهیونیستی

پیشینه ی تاریخی تروریسم صهیونیستی، به ظهور جنبش صهیونیستی در اواخر قرن نوزدهم در اواخر قرن نوزدهم در اروپا بر میگردد. پایه های ترور و چارچوب های تشکیلاتی آن نیز سابقه ای طولانی دارد؛ و حداقل به دو دهه پیش از صدور « اعلامیه ی بالفور » ، و نیز پیش از سلطه ی انگلیس بر فلسطین بر میگردد. این جنبش، در آغاز قرن بیستم، تلاش خود را برای کوچاندن

¹<https://fa.wikipedia.org>
²<https://normags.ir>

یهودیان به فلسطین، تحت عنوان «بازگشت» شروع کرد؛ و آن را به صورت یک حرکت تهاجمی برای اسکان یهودیان، و ایجاد مهاجر نشین های یهودی در فلسطین در آورد.¹

نقش عمده و اصلی این مهاجر نشین ها، عملیات نظامی - تروریستی بود؛ و اسکان یهودیان در مرتبه ی بعدی قرار داشت. این مهاجر نشین ها به گونه ای تسلیح و تجهیز شده بودند که جنبش صهیونیسم بعد ها بتواند از آن ها برای حملات نظامی و تروریستی، و نیز توسعه ی سرزمین ها تحت اشغال خود استفاده کند. بنابراین واضح است که جامعه ی اسرائیلی، در ساختار اصلی و جهت گیری خود، بررروی بنیاد های نظامی گری و تروریستی استوار باشد.

البته دوران جنگ جهانی اول را که طی آن تعدادی از رهبران صهیونیست، از جمله وایزمن، ژابوتنسکی و ترومپلدور وارد صفوف متفقین شدند می توان نقطه ی عطی برای زایش تروریسم صهیونیستی به شمار آورد. صهیونیست ها در اواخر این جنگ، نخستین مرحله ایجاد و تکمیل یک ارتش یهودی را در فلسطین آغاز کردند.

در اواخر جنگ، گرد آوری اسلحه و پنهان کردن آن، و نیز آموزش نظامی شروع شد. در این دوران، سازمان جاسوسی صهیونیستی نیز همانند یک سایه در کنار این سازمان نظامی صهیونیستی قرار گرفت، و عملیات تروریستی بر ضد عرب ها را طراحی و فرماندهی کرد.

شکل گیری دسته های یهودی که از جنگ جهانی اول در کنار متفقین جنگیده بودند، در سازماندهی نظامی گری صهیونیستی، که پایه های تروریسم صهیونیستی شد، تاثیر اساسی داشت. داوطلبان یهودی، در نهایت اعضای اصلی نظامی و عملیاتی

سازمان های تروریستی صهیونیستی شدند. بحثی از آن ها نیز در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم در اروپای شرقی شکل گرفته بودند. تنها هدف آن ها حمله به فلسطین، و بیرون راندن ساکنان عرب و صاحبان اصلی این سرزمین از دیار خود بود. از این رو، نخستین یهودیانی که پای به فلسطین گذاشتند - و پیشتر آنان از اروپای شرقی بودند- «مهاجر» یا پناهندگانی نبودند که به یک جای امن روی آورده باشند. آنها پیشگامان حمله به فلسطین بودند که از سازمان های مختلف تروریستی سازماندهی و تغذیه می شدند.

پس از ورود نیروهای انگلیس به فلسطین و آغاز دوران سلطه و قیمومیت استعمار انگلیس بر این سرزمین، همکاری اطلاعاتی انگلیس ها و صهیونیست ها، در رشد و گسترش فعالیت تروریستی صهیونیستی فلسطین تاثیر زیادی گذاشت. به عنوان مثال: در سال 1936، یک افسر اطلاعات نظامی انگلیس به نام چالز اوردونگت وارد فلسطین شد. او پس از دوسال،

یعنی در سال 1938، به میمنت ورود فرماندهی نیروهای انگلیسی، در فلسطین "گروه های مخصوص شب" را که متشکل از افراد سازمان هاگانه و کارشناسان انگلیسی بود تشکیل داد، تا علاوه بر جنگ با انقلابیون فلسطینی، به عملیات تروریستی بر ضد ملت فلسطین اقدام کند.

ونگت در موارد مختلف دست به آموزش این گروه ها زد. از جمله این آموزش ها می توان شیوه های ترور، جمع آوری اطلاعات، و بازجویی زندانیان و اسرا با استفاده از شکنجه نام برد. صهیونیست ها در دهه ی سی توانستند شیوه های خود را در زمینه

1. صفا تاج، مجید، سیمای صهیونیسم، نشرین امجدیان، تهران، نشر فلسطین وابسته به جمعیت دفاع از ملت فلسطین، 1383.

تفکر ایجاد نیروی مسلح یهودی به سال 1870 بر می گردد، یعنی سالی که جنبش هجوم برای اسکان در فلسطین به طور جدی آغاز شد و مهاجمان در مستعمراتی که تشکیل داده بودند، مستقر شدند و اولین نیروی مسلح را با نام « سازمان پاسداری یهود» در سال 1907 تأسیس کردند. ارتش اسرائیل در حقیقت نتیجه این نیروی مسلح و نیز محصول سازمان های نظامی و شبه نظامی است که صهیونیست ها قبل از سال 1948 در فلسطین تأسیس کرده بودند.

8.2 ارتش اسرائیل

همزمان با آغاز تشکیل ارتش اسرائیل در تابستان 1938 دو موضع گیری مختلف آشکار شد. موضع اول که از جانب پالماخ، اشترن و ایرگون مطرح شد، مبتنی بر تشکیل یک «ارتش خلی فوری» بود که در آن درجات و رتبه های نظامی، سلام و هرگونه نشانه ای از نظم وانضباط نظامی وجود نداشت. موضع دوم که از جانب هاگانا و رهبری سیاسی مطرح شد مبتنی بر تأسیس ارتشی بر طبق معمول و رایج بود. در نهایت گروه دوم موفق شدند. پس از اعلام تشکیل اسرائیل در 14 مه 1948 افراد نظامی مجهز به سلاح های گوناگون، که به حدود 70000 نفر می رسید، آنها توانستند با حمایت انگلستان مناطق وسیعی از فلسطین را اشغال کنند.

8.3 استراتژی نظامی اسرائیل

تئودر هرتزل به فکر بازگشت یهودیان به فلسطین با آنچه «سرزمین اسرائیل» نام گرفت، در شکل برپایی (دولت یهودی) که مشکل یهودیان پراکنده را حل کند، جنبه سیاسی بخشید. واقعیاتی که در پشت تأسیس یک دولت یهودی در فلسطین پنهان بود، آن بود که این عمل با اشغال این سرزمین ها و آواره کردن ملت آن و جانشینی یهودیان به جای آنها انجام پذیر خواهد بود. از این رو استفاده از «زور» به عنوان یک وسیله الزام مطرح می شد و اشغالگری شیوه اساسی برپایی چنان دولتی بود.

8.4 حفظ برتری نظام

در حال حاضر سلاح اتمی به عنوان مهمترین و استراتژیکترین سلاح در اختیار رژیم صهیونیستی است. این رژیم بنا به اظهارات رسمی و غیر رسمی بیش از صدها فروند موشک که قابلیت حمل کلاهک های اتمی را دارند در اختیار دارد، و در زمینه سلاح های متعارف: به تنهایی بیش از آلمان هواپیمای جنگی، نزدیک یک سوم تانک های ایالات متحده آمریکا و سه برابر انگلیس یا فرانسه تانک دارد.¹

1. صفا تاج، مجید، سیمای صهیونیسم، نشرین امجدیان، تهران، نشر فلسطین وابسته به جمعیت دفاع از ملت فلسطین، 1383.

8.5. نپذیرفتن شکست در تمامی جنگ ها

رژیم صهیونیستی آنچنان تبلیغ کرده که ارتش این کشور به دلایل مختلف از جمله « وعده های الهی » و داشتن سیستمی برتر و پویاتر از دشمنان سنی از ابتدا، تاکنون هرگز متحمل هیچ گونه شکستی نگردیده است. سیاست مذکور در راستای عدم خودباوری اعراب به عنوان نیروی بالقوه که توان روحی خود را از دست داده بسیار کارایی داشته، به طوری که مسأله

برنامه های دفاعی کشور های عربی را تا حدودی تحت الشعاع خویش قرار داده و اکثر این کشور ها را بر آن داشته تا برای جبران گذشته با هم پیمانان غربی اسرائیل پیمانهای دفاعی منعقد نمایند، پیروزی های نسبی کشور در گیر در نبرد 1973 پس از سناریو به سازش کشاندن مصر در سال 1974 به کلی از میان رفت و با سازش مصر بخشی از این تاریخ مقاومت به فراموشی سپرده شد. به طور کلی باید گفت قبول یک شکست برای اسرائیل به منزله نابودی کامل آن در جنگ بعدی خواهد بود.

7.6. تهاجم به اهداف دور دست

شرایط جغرافیایی اسرائیل، اقتضا می کند که این رژیم از یک استراتژی تبعیت کند؛ زیرا اسرائیل با توجه به خصوصیات جغرافیایی اش به مثابه نقطه کوچکی است در میان کشور های مسلمان و هدفی است که به سهولت می توان چه از طریق دریای سرخ (مدیترانه) چه از خشکی با آن جنگید. بدین منظور آنها در استراتژی تهاجم به اهداف دور دست چند مسأله اساسی را دنبال می کنند که مهمترین آن عبارت است از «اجرای صریح اول» که این برنامه در جهت و راستای نظریه جنگ پیش گیرانه اجرا می شود. « اگر مجری طرح تهاجم استراتژیک به شیوه اجرای «صریح اول» تکیه کند فرصت بزرگی را در جهت پیروزی به دست می آورد.»

9. فتنه گری

هدف عمده صهیونیست ها، ایجاد آشوب و فتنه گری در سراسر جهان و فرو ریختن ساختار سیاسی - اجتماعی جوامع مختلف، از طریق ایجاد اختلاف و تنش میان افراد، احزاب و گروه های سیاسی، اجتماعی کشور هاست. در پروتکل شماره 3 حکمای صهیونیست آمده است:¹

«موازن قانونی کشور های جهان به زودی در هم خواهد شکست، زیرا ما از همان آغاز تأسیس، آن ها را با نوعی عدم تعادل ایجاد کرده ایم و به سبب همین عدم تعادل، شروع به نوسان می کنند و سرانجام، محوری را که به دورش میچرخند، فرسوده می سازند. غیر صهیونیست ها می پندارند که معیار های قانونی شان از تعادل و ثبات همیشگی برخوردار است، اما نمی

1. صفا تاج، مجید، سیمای صهیونیسم، نشرین امجدیان، تهران، نشر فلسطین وابسته به جمعیت دفاع از ملت فلسطین، 1383.

داند که روزی با عدم تعادل موازن قانونی خود مواجه می شوند. در این گونه جوامع، رهبر چون محوری است که توسط درباریان احاطه شده؛ و درباریان آن قدر بر او می شورند تا سرانجام او را از پای درآورند. به عبارت دیگر، بعد از حکومت، از مردمی که مایه قدرتش هستند، فاصله میگرد و نمی تواند با آن های که به دنبال کسب قدرت هستند، مقابله کند و نتیجه اینکه مغلوب می شود. البته این ما هستیم که میان رهبر و توده مردم شکاف عمیقی ایجاد کرده ایم و قدرت را از هردو سلب نموده و هردو را چون کور و عصا از هم جدا ساخته ایم.»

در همین پروتکل آمده است:

«برای آن که قدرت طلبان جهان پس از دست یابی به قدرت نتوانند از آن به نحو مطلوبی استفاده کنند؛ ما از پیش تدابیر ویژه ای اندیشیده ایم. نخست آن که تمایلات قدرت طلبان را در آزادی خواهی معطوف و متوجه استقلال طلبی می کنیم.

دوم آن که احزاب گوناگون به وجود می آوریم و آن ها را رو در روی هم قرار می دهیم. سوم آن که از به وجود آمدن قدرت های بزرگ جلوگیری می کنیم، و وضعی پیش می آوریم که دستیابی به قدرت برای هرکسی هدف شود.»

با مروری کوتاه بر حوادث جهان در صد سال اخیر، به خوبی روشن است که واژه های مقدسی چون آزادی، استقلال، دموکراسی، حقوق بشر و ... چگونه ماهیت خود را از دست داده و ابزار دست صهیونیست و امپریالیسم جهانی شده است؛ تا جایی که

با آن، هر دولتی و ملتی که بخواهد در مقابل اراده ی سازمان های بین المللی وابسته به قدرت های حاکم جهانی استادگی کند، او را از میدان بیرون می کنند.¹

در قسمتی دیگر آمده است: «در میان توده مردم، حسد، نفرت و زیاده خواهی ایجاد می کنیم، تا از خشم مردم استفاده کرده و همه موانعی را که بر سر راهمان قرار دارند، با دست های آن ها ریشه کن سازیم.»

در پروتکل شماره 9 نیز آمده است:

« مردمی با عقاید و نظرات متفاوت، سلطنت طلبان، عوام فریبان، سوسیالیست ها، کمونیست ها، و سایر طرفداران مدینه فاضله در خدمت ما قرار دارند. ما همه آن ها را به کار گماشته ایم. هریک از آنان از دید خود در حال میدان بردن آخرین بقای

قدرت و اقتدار بوده، و میکوشد نظم موجود را واژگون سازد. همه ی حکومت ها از این گونه حرکت ها و جریان ها در عذاب است، اما آنان را تازمائی که ابر حکومت ما را به رسمیت نشناسند، آسوده نخواهیم گذاشت.»²

1. صفا تاج، مجید، سیمای صهیونیسم، نشرین امجدیان، تهران، نشر فلسطین وابسته به جمعیت دفاع از ملت فلسطین، 1383. 1. المیسری، عبدالوهاب محمد، گفتن صهیونیستی، مرتضی حسینی فاضل، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، 1386.

نتیجه گیری

با توجه به مطالب ارائه شده می توان گفت جهان جدید یهودیت محتمل تغییرات عمیقی شد. وقتی به خاستگاه این تغییرات مراجعه می شود، جنبش های جدید شرایط را برای تحول بنیادی یهودیت فراهم کرد. این جنبش ها فضایی را برای یهودیت ایجاد کرد تا در سایه آن، برخی از افراطیون ایده صهیونیسم را مطرح کرده و با حمایت دولت های بزرگ، اهداف شوم خود را پیش ببرند.¹

در واقع، اگر اندیشه صهیونیسم توانست تفکر خود را بر اکثریت یهودیان حاکم کند، ناشی از همین تغییراتی است که بر اساس برنامه از پیش تعیین شده صورت گرفته است.²

یهودیان جهان، باید با یک بازنگری عمیق نسبت به تغییراتی که انجام گرفته، مانع گسترش ظلم و ستم صهیونیست ها شوند و ننگ آواره کردن و کشتن بیشتر فلسطینیان را از خود بردارند و اجازه دهند ملت مظلوم فلسطین در سرزمین های خود زندگی کنند.³

¹ <http://ensani.ir>

² پرتال جامع علوم انسانی، علوم اسلامی

³ صائمی، مرتضی، مقاله بستر های شکل گیری صهیونیسم، سال اول، شماره چهارم، پاییز 1389.

منابع

1. <http://ensani.ir>
2. <https://fa.wikipedia.org>
3. المسیری، عبدالوهاب محمد، گفتمان صهیونیسم، مرتضی حسیبی فاضل، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، 1386.
4. صفاتاج، مجید، نسرین امجدیان، سیمای صهیونیسم، نشر فلسطین وابسته به جمعیت دفاع از ملت فلسطین، 1383.
5. کریمیان، احمد، یهود و صهیونیسم تحلیل عناصر قومی تاریخی و دینی یک فاجعه، چاپ سوم، موسسه بوستان کتاب، 1389.
6. <https://noormags.ir>
7. <https://www.mizanonline.ir>
8. <https://www.sid.ir>
9. پرتال جامع علوم انسانی - علوم اسلامی
10. صانعی، مرتضی، مقاله بسر های شکل گیری صهیونیسم، سال اول، شماره چهارم، پاییز 1389.
11. <https://parsmodir.com>
12. <https://taaghche.com>
13. استیون، سایرز، صهیونیسم مسیحی، ترجمه حمید بخشنده، قدسیه جوانمردی، چاپ اول، قم، کتاب طه، 1386.
14. المسیری، عبدالوهاب محمد، صهیونیسم، لواء رودباری، تهران، وزارت امور خارجه، مؤسسه چاپ و انتشارات، 1374.
15. سروش نژاد، احمد، صهیونیسم: نوزایی استقرار فروپاشی، تهران، کتابخانه ملی ایران، نشر نی، 1385.